

ACC. N:R 7435:1-30

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
~~xxxxxxx~~ Socken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941 Född år 1877 i Lund

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Strövtåg kring det gamla Lund.

Uppsats författad av Konservator Hans Erlandsson.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. 7435

Upptecknat av: Walter Welin

Adress:

Berättat av Konservator H. Erlandsson

Född år 1877 i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

STRÖVTÅG KRING DET GAMLA LUND.

Med en inventering av dess skönhetsvärden,
strödda anekdoter och kulturhistoriska anteckningar.

Lund och dess närmaste omnejd äga ännu en hel del gamla intressanta minnesmärken. Följande uppsats vill utgöra ett bidrag till en förteckning.

Låt oss först göra en vandring staden runt i dess närmaste omnejd. Vi gå ut på Lunds "Norra fälad" för att spana efter den förgätna S:t Hans källa. Isina minnesbilder (Lunds Dagblad) omnämner professor M. K. Löwegren densamma. Hans föräldrar plågade ofta tala om en gammal foksed, som i långliga tider varit rådande i Lund och ännu i deras barndom iakttoogs. Midsommaraften skedde nämligen en allmänfolkvandring till den på norra fäladen belägna s.k. "S:t. Hans källa". Eldar upptändes, dans och lekar övades. Detta midsommarsbruk upphörde när allmänningen blev delad i nummerjor-
dar. På det nummer som numera upptages av skjutbanan finnes än idag en källa. Vaktmästaren blir vår ciceron. Han har bott på platsen i 23 år och har av äldre folk hört att källan är S:t. Hans hälsokälla, där folk från stad och land församlade sig vid midsommartid. När skjutbanan anlades sänktes terrängen. Brunnskaret bestod av grovt ektimmer och när källan ränsades fann man i densamma kopparmynt. Den blev nu kringmurad. Något längre i väster gjordes en samlingsbassäng varifrån vattnet ledes till en brunn med "vädur" som tryckte upp vattnet till boningshusets vind.

ACC. N:R

M. 7435:2

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Socken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

Vattnet har en mild och behaglig smak samt håller en temperatur av + 8° så att dess utflöde ej tillfryser vintertiden. Källan givér upphov till den lilla bäck som mot norr flyter genom Wallkärratorn och sedan genom Wallkärra och Fjellie för att slutligen förena sig med Höjeån vid Habo i Lomma.

Då tradition och fynd säga oss att det är S:t Hans källa borde allt göras för att giva henne en värdig ram. När skjutbanan blir obehäglich kunde dalsänkan planteras med hasselträd och annat vackert grönt som idegran och ek samt ingå såsom en central del i den planerade stora parken härute.

Kring monumentet och hyllningshögen har ju de senare åren försköningsintresset arbetat och en mera enhetlig bild är ju vunnen. Den hederliga holländska väderkvarnen som stod mellan högen och monumentet har flyttats men blott snett över vägen och nu förvandlats till ett missfoster till kvarn. Möllaregården är borta, man ser nu bättre papptakshusen på andra sidan vägen. Hyllningshögen har mist sin moderna sten på toppen men har fått en krans av stenar kring sin fot. Monumentet med sina vackra inskriptioner väntar på en ombyggnad i ädlare material än cement. Någon pjäs bland bronskanonerna borde helst vara från tiden för slaget. De som nu pryda monumentet äro alla yngre. Nedanför den backe på vilken högen och monumentet ligga rinner en rännil i en grop. Den korsar järnvägen och löper in i "Håkans sjö" en fördämning skapad av Håkan Ohlsson d.ä. Sedan fortsätter den väster ut, mottager tillflöden från Kobjershållet och blir till en bäck "Rinnebäck". Norr om Papegojelyckan gräver den ner sig i marken. Den rinner nu mellan stenar allt djupare och vill man följa dess lopp mot väster kommer man ner i en dalgång där utsikten över slätten

ACC. N:R

7435:3

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3.

och Lund helt försvinner. Det lönar sig att uppsöka denna canon (7met. djup) där tusenskönor och kabbelök blomma. Man ser endast himlen och de gröna branterna över vilka vipan kretsar skriande. Här måste en gång ha runnit en flod djup nog för skepp och detta vatten har förenat sig med Höjeå vid Verpinge. I dalgången vid Verpinge ligga husen pittoreskt hopgytttrade och hava utgjort tack samma motiv för Lundamålarna Lindkvist och Trulson. Men som sagt innan bäcken når Verpinge har den runnit genom denna dalgång okänd för de flesta.

Gå vi ned till Höjeån och följa den mot öster, se vi på vänster hand en ättechög höja sig över marken. Det är ej Trollebergshögen som här menas, utan en annan mycket större av foket i trakten kallad "Lyckebacken". Den ligger innerst vid en ravin, som skär ned från norr och den är av imponerande höjd. När man sitter på dess topp och ser bort mot staden finner man, att här är åns vatten närmast Lund. (Knappt lo min. bort till S. Måns gamla sträde) Här måste brunnen varit i denna ravin i forntiden fylld av vatten, omöjligt är heller icke att en av de bäckar som fordom vintertiden runno genom staden här haft sitt utflöde i ån. Mera här om längre fram. Gå vi nu vidare längs ån komma vi till järnvägsbacken och bron. Med dess horisontallinje för ögonen märka vi huru väldig sänkan är i vilken Höjeån nu slingrar sin åldriga ådra. På hela 60 milasträcken till Stockholm är denna bro troligen den högsta som järnvägen har att passera. På andra sidan landsvägen till Malmö och söder om Råbyholm står mitt på en åker en väldig sten (2½ met, hög) av grovkornig granit. Den är utan inskrift. Kan denna bautasten vara rst till minne över slaget söder om staden 1525 eller är den äldre? Folket där i trakten kallar

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

7435:4

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
XXXX L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Arlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.
den för "Store Pär". Längre i öster ligger Råby institut, Baron
Gyllenkrooks filantropiska stiftelse.

Stilen är Brunius' och huvudbyggnaden speglar sig i en kanal.
Härifrån har man den bästa utsikt över staden. Domkyrkan ligger
högt och korpartiets vackra galleri är synligt. Vi svänga nu upp-
åt längs stadens östra sida mellan Lilla och Stora Råby. Där nu
Lunds "Östra" är belägen gick en gång Skönadalsbäcken, under lands-
vägen här nere växte "förgätmigej". Nu kvävas de av 4 meter fyll-
ning. Skönadalsbäcken kom från "Thorsjö" senare Pålshög-tegelbruk
passerade Olshög och rann sedan ned i Skönadal. Möjligen är den-
na bäck tidigt avledd vid Olshög att gå öster om staden. Där är
annars ett naturligt fall längs norra sidan av Botaniska Träd-
gården. Ett skarpt öga finner då lätt dess väg genom staden.
Trots nio århundradens nivellering finnes det ännu någon lutning
på våra gator. Vattnet har runnit ner genom Stora Tomegatan,
bildat ett "gadekärr" där kvarteret är, som begränsas av Adel-
stora Tome- och Lilla Tomegatorna runnit vidare genom Hjortgatan
(Kosträdet) Själbodgatan, Kiliansgatan sedan möjligen cirkulerat
kring "Maula Dominicanoren" och därefter runnit ned till Bankgatan
ned till den sankna ängen där nu Nya staden är byggd, bevattnat S
Svanelyckan och vid Lunds Badhus lämnat staden och flutit ut i
ån vid "Lyckebacken".

För att icke vara en sjöstad har Lund en mycket fin plan med
en idealisk lagom stark sluttning mot söder. De starkaste slutt-
ningarna hava vi i Lilla Södergatan, Ö. Vallgatans nedre del,
Sandgatan, Lilla Tomegatan och St. Magle Kyrkogata. (Delen närmast
Kiliansgatan). De båda senare slutta ned mot den i det ovan sagda
supponerade gamla sträckningen för ett vattendrag.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:5

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Weliq

Härad: T o r n a

Adress:

Söcken: L u n d s S t a d .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4 a.

Norr om vägen till Dalby ett stycke öster om staden svänger Vibemöllan sina vingar. Den är ett utmärkt exemplar av stabbmölla, dammig och grå, lappad och skarvad på alla kanter. Förr stod årtalet 1803 inhugget på ett av fotträna men detta är väl utbytt mot ett nyare. På 1840-talet flyttades den till sin nuvarande plats från Vipeholm. Vibyholm står det på generalsstabens dumma och i så många fall oviktiga karta. Viby är dock något helt annat än Vibe som är danska och skånska och betyder vipa. Vibemöllan har utgjort ett tacksamt staffage på många tavlor och den följande bevaras av vänner av det gamla Lund, ty dess existens är hotad. En skrothandlare av judisk ras nyligen fördriven från Södergatan har köpt möllaregården till upplagsplats. Han river väl möllan en vacker dag. De slitna seglen borde lagas. Den borde åter få mala som förr ett gott grovt mjöl skött av en möllare för ett billigt arrende.

Bankgatan ligger lägre än Råbygatan även sluttar västra Mårtensgatan från Vårfrugatan mot Bankgatan varför vattnet måste hava runnit denna väg ned. Mariagatan är lägst i Nya staden som ju är byggd i den sankt "Ripas äng" där det vintertid stod vatten. Allt detta vatten vars väg vi nu försökt uppdraga lämnade nog staden vid Damgården där Lilla Råby stöter till staden och rann sedan mot öster till Stora Råby för att vid Vesum förena sig med Höjeå. Ett annat mindre vatten kan hava runnit i västra delen av staden genom Grönegatan som ligger lägre än Nygatan och Södergatan. (Man ser sluttningen bäst vid Clemensgatan och Lilla Fiskaregatan). Från Grönegatan flöt det ut i Svaneluckykan längs den allmänning som blev till Gyllenkrooks promenad och genom en gammal öppning i vallen för att därefter rinna utmed vallens sydvästra sida (Badhuset) ned mot än i riktning av Lyckebackenravinen.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M. 7435:6.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
xxxxx L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Söcken:
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ett tredje vatten måste hava kommit från Bryggeriet och runnit
ned mot Sockerraffinaderiet och sedan antingen väster om staden
eller rätt ut till "Rinnebäck!" 4 b.

ACC. N:R.

7435:7

Landskap: S k å n e

Uppptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

Söcken: L u n d s S t a d

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Upppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

Vid en blick på kartan se vi att staden "inom vallarna" bildar en ganska regelbunden sexsidig figur med en längdaxel i norr och söder. Forskningar ha givit vid handen att den äldsta staden legat söder om domkyrkan med S. Maria minor som kyrka mitt i byn. Härifrån d detta gamla centrum gick vägen rakt ut till Dalby.

Några betraktelser över stadens äldsta topografi,

Det allra äldsta samhället synes hava legat i trakten omkring Lilla Södergatan och V. Mårtensgatan. Står man i korsningen av Lilla Södergatan och Lilla Tvärgatan och ser uppåt norra delen av Lilla Södergatan har man känslan av att här i sänkan måste fordomsdags varit ett vatten vid vars norra strand bebyggelse skett. Djupt i jorden har man här funnit spetsiga pålar samt fragment av "klinehus", lerväggar med stomme av riskvistar.

Visserligen är S. Maria Minors tråkyrka av anseelig ålder men man kan göra sig den reflexionen: Icke var väl Mariadyrkan vid en så tidig period dominerande att ej det allra första namn i vilket en kyrka helgades skulle vara Herrens. Vi har det också bevarat å "Drottens". Hårtill kommer som ett avgjort företräde att "Drott" Herre är gammalt nordiskt.

I ljuset av detta ter sig S. Laurentius som en ganska sen anläggning utanför staden där det fanns plats. (Den finaste platsen var redan upptagen av klostret på höjden Monasterium Omnium sanctorum.

Det förefaller som om det norr om den äldsta staden legat en gård vid en lund kallad efter denna Lundagård och att det varit på dess ägor som S. Laurentius byggdes vinkelrätt nedanför klosteranläggningen på höjden. Domkyrkan ligger icke mitt i staden, icke i öster och väster, icke på den bästa plats utan på ett

ACC. N:R.

7435:8

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gränsområde mellan staden och närmaste gård. Men låt oss lämna detta och se på det nuvarande utseendet av gator, torg och öppna platser. Den raka linjen, det fyrkantiga kvarteret och det symmetriska huset äro nu lyckligtvis försvunna ur stadsarkitekternas sinnen. Man förstår att beundra och värdera den stora skatt vi äga i Södergatan och Kyrkogatans väldiga kurvor. Klosterгатans snedhet och fondperspektiv med Domkyrkan i öster och Klosterkyrkan i väster Gråbrödersgatan med Telegrafhuset i fonden. Det romboidiska Stortorget som lyckligtvis aldrig kan bli fyrkantigt. Sancte Måns i sydväst och Adelgatan i nordost äro ej så lätta för en främling att finna tillrätta med men ovärderliga för infödingen. Genom lyckliga omständigheter ha vi fått ett centrum i vår stad bestående av fem till varandra gränsande offentliga platser: Universitetsplatsen, Landagård, Tegnérsplassen, Domkyrkoplanen och Kraftstorg. Lilla Torget är planterat och uppgår i Lundagård. Dess pump finns kvar men är av järn helt prosaisk att skåda. Den torde vara av trä. Clemenstorget är förbättrat genom anläggningar. Mårtenstorget är svagast. Det gör sig bäst en stortorgdag fyllt av blommor, frukt och markens rikedom.

Kring centrum utbreder sig stadens sexkantiga figur indelad sedan medeltid med ett nät av gator som visst icke överallt följa varandra utan tvärtom till synes konsekvent stöta mot nästa kvartershusrad.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:9

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress:
 Socken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6 b.

S. Petri

Paradis

Tome

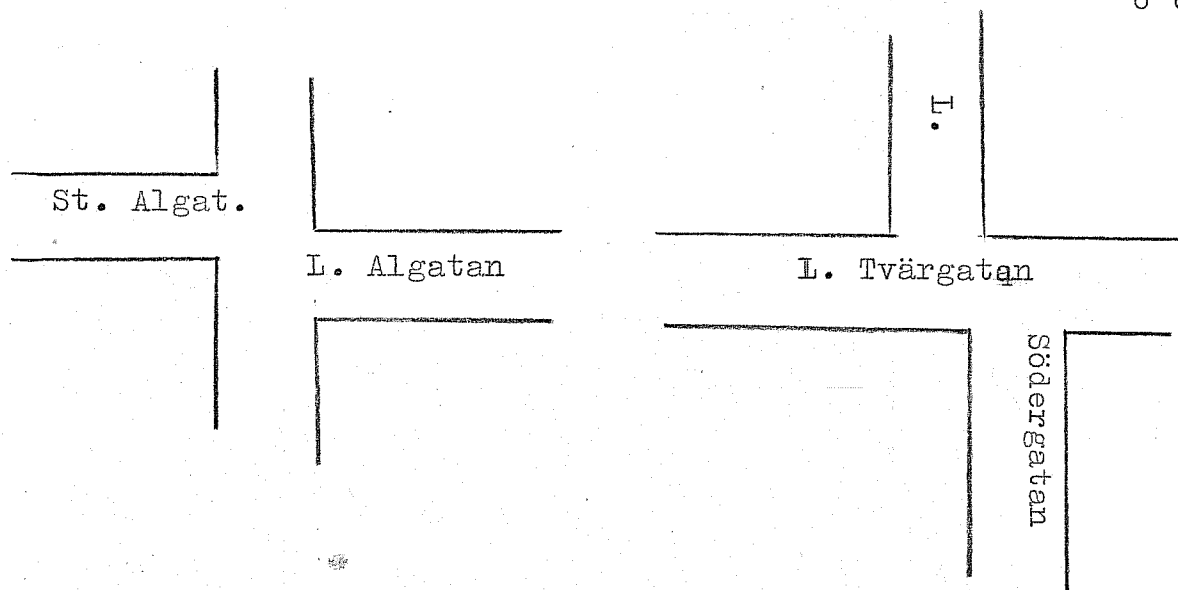
gap

ACC. NR.

7435:10

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress:
 Socken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

b c

ACC. N:R.

7435

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

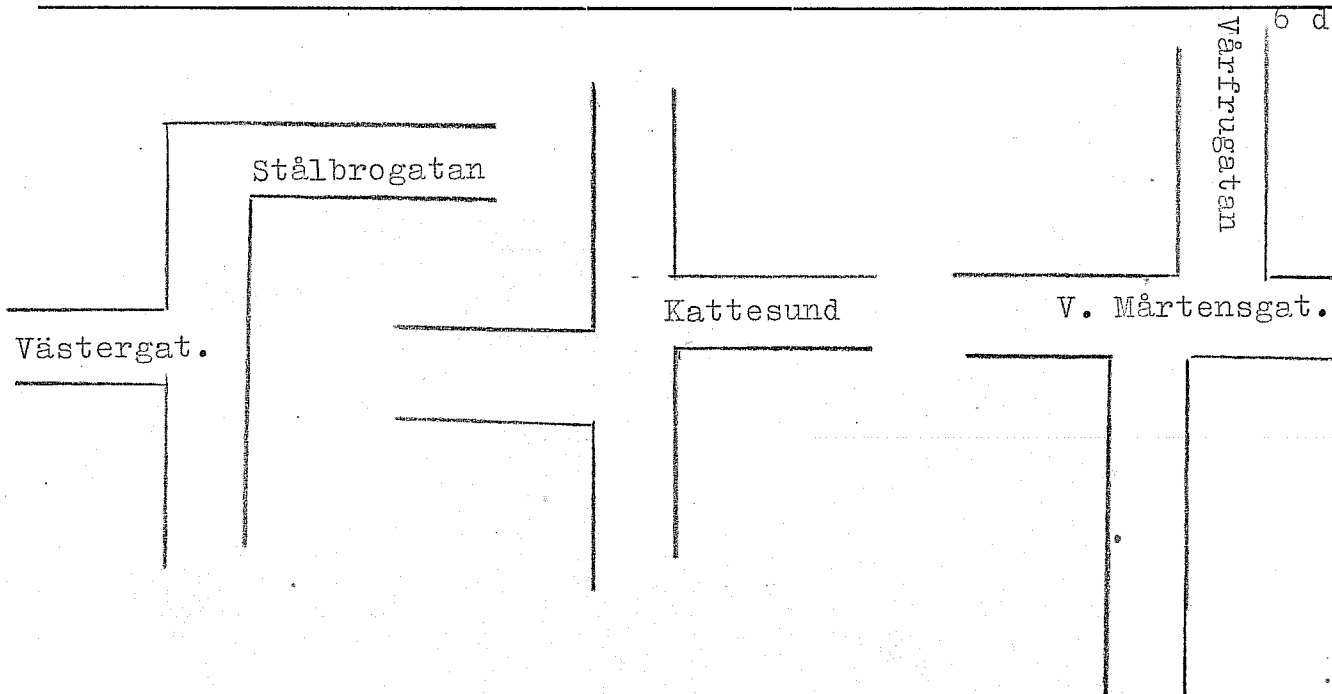
Socken: L u n d s S t a d .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R

7435

12

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

72
Oangående denna labyrint ha åter lyckliga omständigheter placerat en rad av anläggningar med vetenskapliga institutioner inbäddade i det gröna. Ej nog härmed en yttre fortgördel med än större mått har börjat anläggas. En plan för det större Lund har på uppdrag blivit utarbetad av Malmö stads förnämste expert Major Nilsson. Den skall räcka för en stad på 250.000 inv. När man ser på dessa namnlösa gator, dessa platser och odöpta kyrkor, undrar man i sitt stilla sinne hur det väl om hundra år, om tvåhundra år, ser ut i gamla staden, om det ännu finnes trädgårdar med syrener eller ett hederligt tegeltak eller om allt är vordet nytt och väl cemerterat, asfalterat och putsat.

Låt oss inventera gata för gata av allt det gamla som står närmast förgängelsen. Kanske bestämmelser kunna träffas som kunna skydda oss för att överrumplas av pietetslösa tomtjobbare.

Vi börja vår vandring vid Norrtull, väster om Bredgatan ha vi den Kulleska gården, gammal krog förresten i forna tider med ringförsedda bommar framför, att binda böndernas hästar vid. Huset har på gavlarna trevliga vindsfönster av denna typ och placering.

Längorna kring gården äro korsvirke. den ena prydd med en kraftig murgröna. Tomten söder om var fordom ej bebyggd utan här var trädgård innanför ett stengärde. I detta gärde stod 1/4 Milstolpe-den försvann när palatset "Tullgarn" byggdes.

Lämpligt hade varit att i byggnaden inmura densamma.

Så går det för övrigt med så mycket. En hörnsten

som tagit många törnar vid Norra Wallgatan

där vägen svänger upp mott Helgonabacken

försvann vid den ännu pågående reglering

kring Nya Lasarettet.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:13.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

Socken: L u n d s S t a d

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

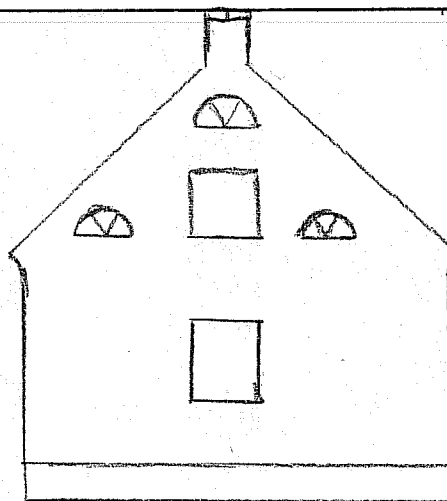
Kyrko-
gård

Lindqvists

Real-
skola

Arkivet

ACC. N.R.

M. 7435:14

Landskap: S k å n e
Härad: T o r n a
Socken: L u n d s S t a d .
Uppteckningsår: 1941.

Upptecknat av: Walter Welin
Adress:
Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.a.

Det kunde placerats vid det nya hörnet. Ett annat vittne till stadens utveckling ligger ute vid östertull strax utanför trädgårdsmästare Lindqvists område. Ett skrovligt flyttblock utmärkt att sitta på för den som kommer från landet efter en vandring. Så länge vi icke hava några bestämmelser, kan när som helst stensprängare komma och förvandla den till mackadam.

Vi återvända till norr. Ungefär mitt på Laurentiigatans norra sida hava vi ännu kvar en rest av stadens gamla vall, som i sned vinkel här blivit överskuren av den nyare gatan. Denna vall kan lätt bevaras då den ingår i planteringen beväxt med oxet och almträd. Siktat man efter vallens riktning mot sydväst sneddar den nuvarande Clemenstorget något utanom f.d. Broomeiska huset det bästa huset vid detta torg, fordom försett med en halvcirkelformad plantering framför. I S:t, Petri Kyrkogata är på norra sidan professor Löwegren att märka med den vackra trädgården och det plaskande springvattnet. Därefter målare Henrikssons gamla hus, ett utmärkt exempel på en professors boning från sjuttonhundratalet. På en hög sockel i två våningar med fyra fönster på var sida om dörren och nio fönster i andra våningen och med hög takresning är det en prydnad för det gamla Lund. Dessa rappade korsvirkeshus, torra och varma om vintern, voro säkerligen både ur estetisk och praktisk hänsyn att föredraga framför dessa nya hus med maskinpressad röd tegel till fasad, och riktigt med cementgjuten ornamentisk och imiterad huggen sten. Här i Lund kunna vi ju ej tävla med Ystad, som har en hel skatt i korsvirkeshus med snidade detaljer. Våra gamla korsvirkeshus äro så enkla i konstruktion och härstamma från så sen tid, att de nog redan från början avsiktligt blevo rappade med grov puts med

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:15

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

~~XXXXX~~ Socken: L u n d s S t a d .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

8 b.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vall

Laurentii-
gatan

ACC. N:R

M 7435:16

Landskap: S k å n e Upptecknat av Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.2

släta fönsterinfattningar. Umfoten är av "hallasten" vanligen tjärad, korsvirket av ek, murningen handslagen röd tegel och till innerväggar råsten, rappningen målad i grågult ell grågrönt. Kalkfärgen blandades med "könrög", "gulager" eller "grönjor". Fönsteromfattningarna voro vita. Den äldsta fönstertypen kan man ännu här och där se på någon vindsgavel (på f.d. Wendiska huset vid St. Kungsgatan, samt på n:r 5 i Lilla Tvärgatan) bestående av små rutor 6 å 8 i varje fönsterbåge. Inga av våra gamla hus ha överskjutande andra våning och endast få hava takbjälkarna framstickande på fasaden (Ciselör Sven Bengtssons gamla hus vid Svanegatan, samt n:r 11 vid Lilla Algatan, samt Wickmans uthuslänga åt Paradisgatan, n:r 66 St. Södergatan.) med sammanhållande plinter. Takrännor av trä med hållare av samma material hörde därtill, (Locus Peccatören. Endast trä-rännor ha husen n:r 66-68-70 vid St. Södergatan och gårdsbyggnad vid Skomakaregatan 1.) Taken täckta med vackra röda tegelpannor, som genom sin olika porositet och därigenom mottaglighet för sot kommit att skifta i färgen. Takryggar, kanter och de pannor som täcka gavelmurarna väl fogade med kalkbruk. På äldre vyer ser man dessa fogade partier lysa i vitt och sticka av mot det röda taket. Takfönsterna bestodo av smala glas sammanfogade med blystrimlor så att de följde tegelpannornas böjning. Alla rörgångar samlade i en eller ett par väldiga fyrkantiga skorstenar. Byggnaderna i det gamla Lund voro antingen hus som ej hade port utan endast dörr eller gårdar som hade både portar och dörr. De voro antingen envånings- eller tvåvåningsbyggnader. Några voro av en typ som nu är helt försvunnen. De hade ett

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:17

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

~~XXXXX~~ Socken: L u n d s S t a d .

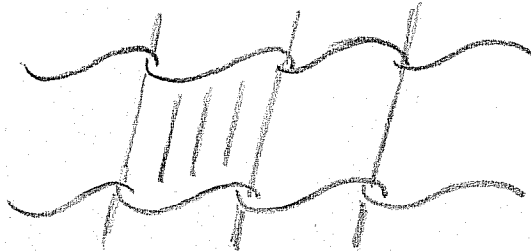
Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

9 b

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R.

M. 7435:18.

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

Söcken: L u n d s S t a d .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mittparti i två våningar. Var ett sådant hus därtill försett med ett mot båda gavlarna sluttande tak kunde det vara helt måleriskt. Ex. Lindforsska huset åt gårdsidan eller rådmän Charpentiers hus (eternittak). Men denna typ syntes erfordra ett fritt läge. Köpmännens gårdar ha vanligen två våningar därtill hava somliga brutet tak. Tvåvåningshusen hava från tre ända till elva fönster i andra våningen och envåningsgårdarna kunna visa tio fönster, två dörrar och port. Envåningshusen erbjuda en mängd kombinationer av dörrar och fönster placering ända ned till de små hus som hava endast en dörr och ett fönster.

Efter denna långa uträkning återtaga vi vår vandring Bredgatan uppåt. Till vänster hava vi S. Petri kyrkogård som ligger i fridfull grönska. Dett hörn borde ej få bebyggas men de angränsande byggnaderna kunde tillåtas att få fönster utåt trädgården. Det är rätt kuriöst den stora likhet som här såder mellan Lund och Köpenhamn.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R.

M. 7435:19

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

Söcken: L u n d s S t a d .

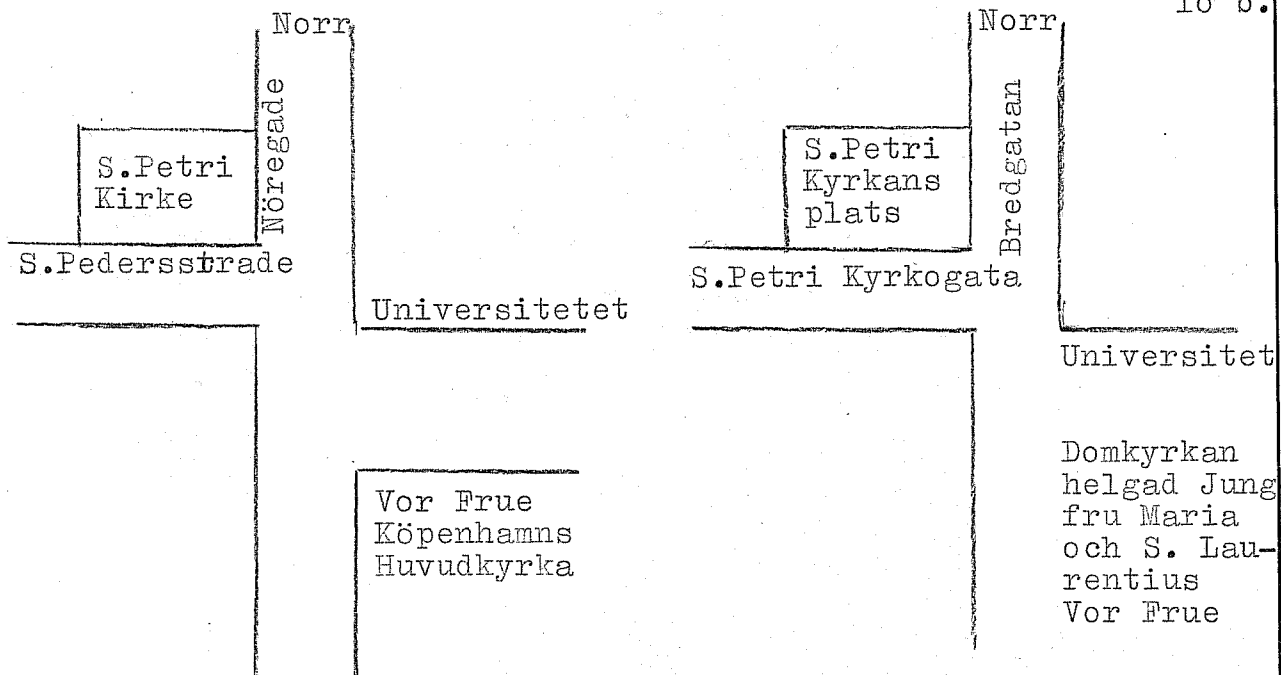
Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

lo b.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7435:20

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter "elin

Härad: T o r n a

Adress:

Söcken: L u n d s S t a d .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11.
Bredgatans västra husrad verkar numera ganska oharmonisk. Början gjordes till detta förhållande då det så kallade "Röda helvetet" uppfördes i tre våningar. Det är n:r 9. Nästa steg var då 1893 en gammal hederlig tvåvåningsgård (n:r 21 Färgare Gust. Selkes) fick vika för det malplacerade "Strykjärnet" och tredje steget togs då spanmålshandl. Bengtssons gårdar berövades tegeltaken och förvandlades till likkistelock. Dessa två trevliga gårdar (n:r 15 och 17) borde återfå sin prydnad. Söder om dess ligga tre andra gamla gårdar. Den mellersta (n:r 13) är mycket målerisk. Det är den så kallade "Danielska" gården, delvis öppen åt gatan. En varsam renovering skulle här kunna göra något utmärkt av denna gård, som nu är en smula på dekis. Nästintill och söder om denna är en gård n:r 11, som har brutet tak. Sedan kommer ett par andra gårdar varav den Thelanderska har en trevlig gårdsinteriör med bakhuis av korsvirke i två våningar. Därefter ha vi Rydins krog, sedan Åke Hans "Norden" Industrirestaurang vars renovering gör en glad. Så bör det vara. Ingen förhävelse utan en utveckling så långt det gamla tillåter. Andra hus i denna riktning förskönade äro Thomanderska Studenthemmet och Petréniska huset vid Tomegapsgatan.

Gå vi nu över till andra sidan Bredgatan hava vi den gamla köpmansgården "Lindskorg-Isberg-Wickmans som nyss har fått sin periodiskt återkommande uppsnyggning med kalk och tjära. Den höga unda trappan och de breda väggfälten mellan fönstren förläna den ett värdigt utseende. Sidolängorna och det stora packhuset äro måleriska. Gården norr om är helt nybyggd. Här låg "Westergrenakroget" ett av Lunds otaliga vårdshus ett tvåvånings skröpligt hus med ett än skröpligare bakhuis, även det i två-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

7435:21

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress:
 Socken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

122

våningar, som en morgon med väldigt brak helt störtade samman. Längre upp ligga två hus i röd tegelsten "à la Brunius". Sedan komma moderniserade envåningshus där man plåstrat, lappat och ombyggt fasaderna, så att mycket litet återstår av det gamla. I porten till huset n:r 22 ser man korsvirkeskonstruktionen helt fri i den södra väggen. Mellan gavlarna till alla gamla gårdar skulle finnas en smal öppning för isolering vid eldsvåda. Det stora "Gärdströmska huset" fordom "Finkelborg" benämnt, har dörrar i empirestil, om dessa äro ursprungliga på denna plats eller dit flyttade från något annat hus är svårt att avgöra. Här och där i staden finner man sådana "stil" dörrar. Eftersom vi kommit in på detta kapitel kan det vara så gott att giva en förteckning på den nu. De förnämsta pryda Lingska huset på Hult Hist Mus. Där efter komma de som höra till St. Södergatan, även de guirlandprydda samt med blyfönster över ingången. Sedan ha vi att anteckna den Melinska portalen nuvarande ingången till Lunds läslokal och dörrarna till Ficks-Brinckes hus vid Sandgatan båda med mean-derband, tandsnitt och fefflade fyllningar. Brocks St. Kungsgatan Östra Mårtensgatan n:r 5 och St. Tvärgatan n:r 28 samt Hjortgatan n:r 4 äro något enklare men likväl mycket vackra. De äro nu genom övermålningar något oklar i linjerna men de skulle vinna på en rengöring. Här voro en uppgift för Tekniska skolans elever i byggnadsritning att avteckna dessa dörrar. Det finnes ytterligare tvenne gamla dörrtyper här i staden nämligen de med följande utseende:

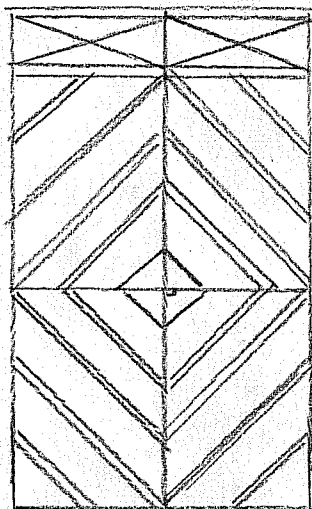
Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. *M. 7435:22*

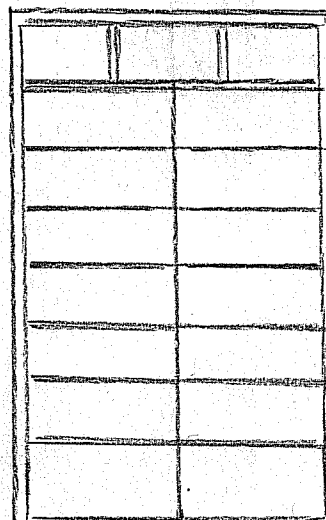
Landskap: *S k å n e* Upptecknat av: *Walter Welin*
Härad: *T o r n a* Adress: _____
~~Söcken:~~ *L u n d s S t a d .* Berättat av: *Konservator H. Erlandsson*
Uppteckningsår: *1941.* Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12 b.

Bredgatan
n:r 15
L. Tomegatan
n:r 4

Annegat. 6
" 7
Tomegatsg.
n:r 12
L. Tomegat.
n:r 4

ACC. N:R.

M. 7435:23.

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress:
 Socken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Efter denna utläggning återtaga vi vandringen och komma till "Lancaster skolan", som den naturligtvis borde få hetat i stället för "Allhelgonaskolan". Skolstyrelsens beteckning för våra folkskolor är helt i genom olämplig. På den nu öppna planen åt gatan låg fordom en gammal envåningsgård med ett i en bjälke inhugget årtal från sextonhundratalet. Det långa huset åt gatan var lokal för Folkskolelärareseminariet på 40- och 50 talet, Uppe i gården låg "Lancasterskolan" en rätt stor byggnad med en sal och tvenne boningsrum för läraren. Norr härom ligger en gammal garvaregård Frost-Lundbom-Hildichs. I bostadsbristens tid borde sistnämnde ägare tillhållas att hellre uthyra huset än hava det till lumpbod det förefaller vara förgott härtill.

Norra Vallgatan utgjorde kvarterets gräns i norr, men denna är ju numera amputerad och gamla lasarettsområdet är genom en "suckarnas bro" förenat med ett nytt komplex av byggnaden vars tunga massor helt förändrat stadsbilden från norr. Vid en inventering av det gamla i Lasarettskvarteret få vi ej glömma den gård vid Paradisgatan som nu begagnas av Sjuksköterskehemmet. Den är ett gott prov på hur det byggdes för hundra år sedan. Handelsman Lindskog lät bygga den på sin trädgårdstomt för svärsonen. Man observerar fönstersmygarnas refflade fyllningar.

Nu gå vi över till det stora trekantiga kvarter, om man kan använda denna beteckning på en triangelformad yta, som bildas av Sand-Biskops- och Tomegapsgatorna. Vid Biskopsgatan är intet anmärkningsvärt, knappast heller vid Sandgatan där gatulinjen är högst orolig och pinsam. Hushållsskolan är ett stort och bra gammalt hus. Ticksdörrar äro redan nämnda. Stallbyggnaden i Tomegap är pittoresk med sin gavel som trotsar tyngdlagen. Framför

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

7435: 24

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
XXXX Socken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.
n:r 7 ha vi litet grönt, som livar upp och sedan visar oss den svängande linjen "husen med de fem trapporna". Det som är karaktéristiskt för Tomegap är den smala kröken vid "Fickens stall", den sedan vackert svängande linjen och dessa ojämnt framspringande fem trappor och "Måns Nils" gård med ett härligt rött tegeltak som sticker av mot ett gammalt valnötsträd.

Vi kunna nu vända oss till det kvarter där Akad. Föreningen utgör södra delen. Här finner man i Aspegrenska kasernen ett ofördärvat exempel på huru studentkulorna fordom vore infättade. En veritabel "hönsastie" för nästan lodrätt upp till andra våningen där en mörk korridor finnes. Härifrån leda argt halfattrade dörrar in till kulorna. Soffa, bord, skranglig bokhylla, två björkstolar med rottingsitsar, spegel och kommod är möbleringen. En gulglacerad eller grönstänkt kakelugn med gapande fogar sörjer för värmen. Tätt intill reser sig högt det nya palatset där allt är högt, ljust och luftigt. Från dess takterass skåda vi rätt ned på det konglomerat av byggnader som i Kulturens modersfamn bevarats från tidens rörelse. Men de hava måst finna sig i att bli "ännavända". Så är det ett hårdt öde för den ärevärdiga relikten S:ta Maria Minor, att nu ligga i norr och söder eller att på höstmarknader i sitt allra heligast få hysa gycklets överbräda. Sak samma med Kalendehuset det borde aldrig rivits utan får makt att säga till sin nya granna: "Slut er an på ett värdigt sätt!"

"Locus" gamla habitus är laved från grunden till vindflöjlarna. Det enda som gäller är gavlarnas trenne våningar eller Stockwerke, som tysken säger.

"Kultmens" kvarter begränsas i norr av Tomegapsgatan. Här har professor Petréns låtit stadsarkitekt Sörensen(i Malmö) pryda

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7435:25

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter W elin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15.a

fasaden till sitt residens med en behaglig stuckornamentik. Ävenså är gallerporten utmärkt och gårdsinteriören skall vara särdeles smakfull. Fordom ägdes huset av gamle apotekaren Gauffin, som hitflyttat från Kristianstad, där han uppfunnit "Gauffins blandning". Han var även konstälskare och lät pryda porten med målningar. Vid ingången till gården lät han uppställa en så kallad natursten av ovanliga proportioner. Hattbrättet var omkring en meter långt. Detta huvud sattes på en kropp av cement och en arm modellerades av anatomie vaktmästare J. A. Cato. Ansiktets målning anförtroddes ciselör Sven Bengtsson. Stenen köptes vid ombyggningen av slaktare Lundbon och uppställdes i hans trädgård öster ut vid Dalbyvägen. Stenen var ett praktexemplar och kan mycket väl i forntiden ha använts till avgud här i Lund. Lapparna dyrka ju sådana stenar och Strindberg har skrivit något om den i en artielserie kallad "Skånska landskap med utvikningar" i en tidning "Malmötidning"(?) omkring 1896-97.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. *M. 7435:26*

Landskap: *S k å n e* Upptecknat av: *Walter Welin*
Härad: *T o r n a* Adress: _____
~~Ööken~~ *L u n d s S t a d .* Berättat av: *Konservator H. Erlandsson*
Uppteckningsår: *1941.* Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15 b.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 7435: 27

Landskap: S k å n e

Upptecknat av: Walter Welin

Härad: T o r n a

Adress:

Lunds Stad .

Berättat av: Konservator H. Erlandsson

Uppteckningsår: 1941.

Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16.

Min fader berättade om denne krutgubbe följande: Gauffin lät skicka bud efter honom för målningsarbete. Gauffin låg till sängs, Min fader frågade: "Skall herr apotekare ha dekorerat"? "Dekomrerrrat, kan herrrrrn måla himlavalvet"? Brummade apotekaren. "Skall försöka", svarade min fader och lagade en vacker blå färg. "De där är ju grrrrätt och inte blått! Färgen gjordes mera blå. "Nå, där skall vara skyar också", sade Gauffin. Skyar målades i taken. "Där skall väl vara stjärrrnor! Femuddiga stjärnor stora och små ströddes över himlavalvet." "Brrra!" "Kan herrrrrn måla morrrrrgonrrrrodnaden"? "Skall försöka", svarade min fader och målade i gult och rött det vackraste han kunde. "Men Papa", invände hans dotter, fru Morin, "Ännu ä de ja som rrrrråder! Nu kom hans egen äkta hälft med invändningar emot detta futuristiska måleri. "Du har ditt rrrrum!" "Va brrrryr jag mig om andra närrr dät smäkeørrr mitt öga! Och så målades morgonrodnaden och svanor på portfyllningarna. Han hade ju haft apoteket "Svanen" i Kristianstad. Konstintresset synes ha övergått på sonsonen.

Numren 12-14-16 vid Tomegapsgatan utgöres av låga hus listigt uppiffade trots byggnadsstadgan av kvastgrosshandlare Hans Ohlsson. Åt gårdssidan erbjuda dessa hus en idyll med äppelträd och många blommor. Därintill är det snart klassiska Callmers matlocus. Platt på jorden som en prästgård på landet. Här blandar sig ett kraftigt matos med doften av vita rosor när deras tid är. I n:r 22 bodde Strindberg och sedan Lidforss och i n:r 24 har professor Zander ett Tusculum. Från gatan ser man ett mycket vackert trädgårdsparti med valnöt och ormbunkar. Den som känner till det kan genom porten i n:r 26 komma ner till en gammal gård vid Adelgatan. Hela denna labyrinth av byggnader ägas av f.d. Mekaniker

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R

M 7435:28

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
Härad: T o r n a Adress:
Söcken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17.

Ekberg, som speciellt hyr ut till prästänkor, docenter och stadgade äldre lärarinnor. Utkomna på Adelgatan gå vi ned om den Lilla Tomegatan, som sluttar starkt och se till om det avrundade kvarter, där smeden Widengren konstfärdigt hanterar järnet har något att bjuda oss. På hörnet mellan Lilla och Stora Tomegatorna ligger den så kallade "Fagerströmmagården! Den är alldeles ofördärvad och har fått behålla sina tegeltak, varav några äro brutna. Skola vi nu granska det väldiga kvarter, som ligger mellan Ö. Vallgatan och St. Tomegatan, så finnes det visserligen en hel del gamla hus men ingenting särskilt karakteristiskt. N:r 16 är ett solitt rött tegelhus, som en gång beboddes av professor Naumann. Han, som lik Napoleon, på sin vita häst dagligen red genom Lunds gator. Gårdssidan är särskilt idyllisk med en gammal akasia, valnötsträd och ett fragment av en gravsten från 16-århundradet. En stor del av kvarteret utgöres av Ekmanska trädgården med sina blomstersängar av riddarsporrar, vallmor och solsickor. I kvarteret söder härom dominerar, vid Ö. Mårtensgatan, den Hildidiska garvaregården, att den fordom varit ett finare hus därom vittna fönstersmygarna med sina refflade fyllningar i empirestil. Den lär hava varit borgmästareresidens i Billströms tid. Något längre upp vid Tomegatan ligger en liten stuga vars korsvirkesgavel är helt överväxt av en kraftig vinstock. Från gårdsidan ett utmärkt motiv. För att ej nu glömma något kvarter är det bäst att taga "Bondpinekvarteret" i beskådande. Palatset är numera inköpt av staden, som vi hoppas ej sätter allt för nya klutar till på byggnaden. Den terasserade planens omgivningsmurar innehålla en myckenhet huggen sandsten delvis med stenhuggaremärken.

Skriv endast på denna sida!

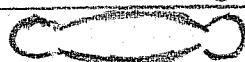
ACC. N:R.

M. 7435:29

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress:
 Socken: L u n d s S t a d Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det är från Domkyrkan utrangerad sten och sådan finnes nog även i det inre av komplexet. När solljuset morgonen till en sommar- dag silar ned mellan lindarnas kronor och fläckvis belyser sten- läggningen och det Lindforska husets väggar är kanske Adelgatan vår vackraste gata. Längst bort i fonden där gatan tvärtt kröker mot nordost, ligga två gula tvåvåningshus. Åt gårdsidan är det helt pittoreskt. Härtill hör även ett korsvirkeshus, som ligger så gott som mitt på Hjortgatans trottoar. Bland dess grundstenar finnes det en, som ser ut på detta sätt.

Vad som nu kan ha varit meningen.

Ett vänligt hylleträd som växer ut över planket hjälper även till att göra denna del av gatan intressant. Det stora kvarteret mellan St. Tomegatan och Hjortgatan består av många små hus och gårdar. Isynnerhet gör Lilla Alгатans norra husrad ett mycket hyge- ligt och jämnt intryck. Ett av de små envåningshusen har bevarat utstickande takbjälkar med sina plintar. Kvarteret söder om är nästan helt publikt. Stadsgården var fordom fattighus och bar den malplacerade inskriften med förgyllda bokstäver, "Ho den icke vill arbeta han skall heller icke äta!" Ett solidt prov på hus man byggde i Lund på 1830-talet, är Östra folkskolans röda tvåvånings- byggnad. Det lilla hörnhuset vid St. Tomegatan inneslöt fordom "Jöns Birs" enkla ölstuga där "Labbis" laboranter släkte törsten. I det kvarter, som hyser Mejeri, Pastorsexp. och Brandförsäkrings- inrättning, ligger inne i en trädgård en byggnad, som säkerligen fordom varit av stort estetiskt värde för staden. Man kunde säga att den utgjorde typen för ett residens. Numera äges den av råd- man Charpentier, som övertog den efter gamle borgmästare Thomas Möller. Den äldsta gängse benämningen är "Cedergrena gården".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 7435:30

Landskap: S k å n e Upptecknat av: Walter Welin
 Härad: T o r n a Adress: _____
~~XXXX~~ Socken: L u n d s S t a d . Berättat av: Konservator H. Erlandsson
 Uppteckningsår: 1941. Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.

Dess trädgård omfattade fordom hela Sigrids gatekvarter och den byggnad som Lunds Mejeri för några år sedan ombyggde var gårdens stall och ladesbyggnad. Själva boningshuset ligger fritt åt alla sidor. Taket med sin höga resning är nu tyvärr täckt med otäck eternit och byggnadens harmoniska form är nu störd av en flygelbyggnad. Den förtjänade att uppmätas och tagas till mönster för villabyggnader i stadens omgivningar.

Prosten Cedergrén i S. Peters Kloster var en gång på barndop i Verpinge hos en fattig familj, där just det tionde barnet kommit till världen. Sedan prosten förrättat dopet och skulle resa, sade bonden: "Tager prosten barnet med sig ikväll"? Prosten: "Barnet"? Bonden: "Ja, det är ju det tionde!" Prosten svarade: "Ja, det var bra sagt! Jag skall icke glömma det barnet!" Gårdsplanen var på den tiden indelad med fålla där Verpinge bönder vid tionde uppbörden släppte in kalvar, får, grisar, gäss och ankor.

Skriv endast på denna sida!